Kapitola první

1

U každého institutu se ptáme po jeho *duchu* a *účelu*; ani u křesťanství nám tak nemůže být lhostejné to, jestli víme, v jakém *duchu*, tzn. s jakými myšlenkami a jakým záměrem, bylo zasazeno, jakého *ducha*, tzn. jaké postoje, ve svých učeních a ústavech ukazuje, anebo již neukazuje. Vypořádat se pomocí určitých pojmů s těmito věcmi, abychom mohli uniknout různým obviněním či zneužitím, musí být příjemné každému, kdo má sám *ducha*, tzn. mysl, rozum a srdce.

2

„Vaše křesťanství, říká se, vzniklo jako židovské blouznění, z naděje na šťastné časy, které mají přijít. Ve starých spisech sliboval *duch*, tzn. předvídavý smysl některých vynikajících lidí, lidu v dobách otroctví osvobození, v dobách nevědomosti a smyslové otupělosti příchod světla, radostnější činorodost, větší a jistější blahobyt, a maloval tyto obrazy šťastné budoucnosti podle změněných dobových poměrů v jasných a jasnějších barvách. Protože při tom nejvíce záleží na dobrém řízení státu, bylo toto osvobození a spasení svěřeno budoucímu *vládci*, který se měl stát skutečně σωτήρ, zachráncem lidu. – – Vzešel z Judeje takovýto vládce? Tomu, jehož pokládali za Pomazaného, dovedli – s pomocí neurčitých a vrtkavých označení – připsat

toliko *duchovní* říši, která byla *nově* kladena do budoucnosti. Takže místo aby se ukázalo jasné naplnění oněch proroctví, začalo se s prorockou nadějí zase od začátku."

3

„Protože tento duch proroctví mluvil *k lidu prostřednictvím řečníka*, měl být onen budoucí Pomazaný také mocným *prorokem*. Byl takovým prorokem váš Ježíš? Jeho výřečnost spočívá v krátkých výrocích a podobenstvích, anebo ve zvoláních a zlořečeních. Těm je cizí libozvučnost žalmů, okázalost Izajášova či *důvtip* knih Šalomounových; s výřečností Řeků a Římanů se jeho *promluvy* nedají vůbec srovnat. A co moc prorockých *činů*, řídil Ježíš lid tak jako Mojžíš? Konal zázraky jako Eliáš? Ježíš vyhání ďábla a uzdravuje nemocné; to vše dělali i jeho pověrčiví krajané, jak o tom ve svých zprávách svědčí sami evangelisté. (Lk 11,19; 9,49) Exorcismus byl tehdy slavné řemeslo; proto vzbudily Kristovy zázraky u moudrých lidí jeho národa málo pozornosti. (Lk 11,15) O těchto zázracích se vypráví tónem té nejobyčejnější lidové víry (Mk 6,5.6.7; 1,34; Lk 6,7.19; 8,16; Mt 8,5–13) a v nejstarších evangeliích je Kristus líčen bezmála jako potulný *exorcista* a *thaumaturg*. (Mk 1–5; Sk 10,38) Duch dějin pověrčivé doby!"

4

„Stejně tak to vypadá (říkává se dál) i s věšteckým talentem tohoto proroka. I kdyby totiž ke zvěstování o zániku Jeruzaléma a židovského státu, jak se o něm vypráví, skutečně došlo; pak by s ním spojené *druhé* zjevení Mesiáše co do své síly a nádhery zůstalo nenaplněno. Jakkoli mnoho umu bylo vynaloženo na to, aby byly obě události od sebe odděleny nebo aby byla jedna z nich vysvětlována pouze alegoricky, stojí přesto vyprávění evangelií přímo v rozporu s tímto výkladem. (Mt 13,40; 16,27–28; 24,29–51; 25,1–46; Mk 13,23–37; Lk 21,8–16) Prorok,

který mluvil jednou pravdivě, se tedy jindy pletl, takže jeho apoštolové, kteří dlouho a často ohlašovali druhý příchod svého pána, nakonec museli ještě za svého života omlouvat skutečnost, že k němu nedochází. (1Te 5; 2Te 2; 2Pt 3) Křesťanský věštecký duch se tak v průběhu času nejen neosvědčil, nýbrž byl přímo vyvrácen, takže ve všech sektách a konfesích může v takovouto budoucnost doufat už jen jejich blouznivá a nevzdělaná část."

5

„Jak křesťanství začalo, tak, říká se, i pokračovalo, totiž blouzněním a pověrami. Vdechnutím propůjčil Ten, který vstal z mrtvých, svým vyvoleným božskou moc odpouštět a neodpouštět hříchy (J 20,22–23); oni tohoto daru využili. V Jeruzalémě čekají na viditelný příchod Ducha; ten přijde se závanem mocného větru. Vidí nebo lze na nich samotných vidět rozdělené, ohnivé jazyky; jsou naplněni Duchem a mluví cizími jazyky, přestože se je neučili. (Sk 2) To je theofanie či theurgie podle židovského pojmu tehdejších dob. – A od této chvíle konají apoštolové zázraky; mluví, rozhodují, poroučejí, proklínají mocí Ducha. Ananiáš a Safira se kácejí mrtví k zemi, protože apoštolům dali neúplný počet svých statků; nelhali lidem, nýbrž Bohu. (Sk 5,1–11) Nemocní jsou kladeni na lehátka a nosítka, aby na některého padl Petrův stín, až půjde kolem. Před apoštoly se přinášejí nemocní a sužovaní nečistými duchy a všichni jsou uzdravováni. (Sk 5,14–16) Jaká doba, říká se, dobré důvěry, tzn. víry a pověry, anebo jiných zbožných umění! ‚Jak je psáno, lid je chválil a ctil a stále přibývalo mnoho mužů *i žen*, kteří uvěřili Pánu.'" (Sk 5,13–14)

6

„Při dalším šíření křesťanství se tyto zázraky dostaly do sporu s řemeslem potulných kouzelníků. Mág *Šimon* si chce od Petra

za peníze koupit moc rozdávat Ducha svatého tím, že na někoho vloží ruce. Objevuje se jako jeho soupeř (Sk 8,7–24), a když mu Petr tvrdě pohrozí, bojí se ducha tohoto apoštola jakožto *mocnějšího* démona. Pavel, plný Ducha svatého, kouzelníka Elymase důrazně pokáral a ranil jej na čas slepotou. (Sk 13,6–11) Dívka, která měla věšteckého ducha a předpovídáním budoucnosti přinesla svým pánům značný zisk, poznává mocnější sílu pomocí *svého* ducha a ztrácí schopnost výdělečnou. (Sk 16,16–18) Také potulní Židé se zaklínají ‚Ježíšem, kterého káže Pavel'; zlý duch jim odpovídá, že Ježíše zná a o Pavlovi ví, je však nezná, a přemůže je. – (Sk 19,13–17) To vše, nepředpojatě vyprávěno, říká se, odhaluje ducha doby v této třídě lidí. – Neboť jaké víry bylo vůbec třeba, aby bylo možné vkládáním rukou udílet Ducha svatého se zázračnými silami a novými dary, ba dokonce s mluvením v nových jazycích! Tehdy to byla skutečně *běžná víra*; o jejích projevech se vypráví jako o skutečnostech. (Sk 8,14–18; 19,6) Vkládání rukou se stalo řádným prostředkem *křesťanského pověření* (Sk 6,6; 1Tm 5,22) a udrželo se jako církevní obyčej až do naší doby."

7

„A kolik pověr se s tímto obyčejem udrželo! Kolik podvodů jím bylo způsobeno a upevněno! Vedl se trpký spor o to, *jak dlouho* křesťanské církvi zázračné schopnosti zůstaly, a velký hněv byl určen těm, kteří je nechtěli považovat za trvalé; stačí si však přečíst svědectví o nich v takzvaných církevních otcích a spisovatelích pozdějších staletí, abychom si nepřáli ani jejich návrat, ani nezáviděli těm, kteří v ně věří. Jak násilnými prostředky byli démoni vyháněni! S jakými hlasy a pohyby vycházeli ven! – Kromě toho, kdo dokáže zaříkáváním odstraňovat nemoci, ten je dokáže (věřilo se) zaříkáváním také šířit; jak strašlivá moc! – A nakonec dar jazyků v oněch barbarských staletích; kdo by jej chtěl přijmout, i kdyby mu byl darován?"

8

„A toto (pokračují) se nazývalo dary *Ducha*? Tohle se vydávalo za neklamné znamení, nepostradatelnou oporu křesťanské církve? Kdo v tyto zázraky nevěřil, ten se rouhal Duchu svatému; byl proklet a předán peklu nejen pro *onen* svět, nýbrž byl často trýzněn již na *tomto* světě, odsuzován k ohni nebo přinejmenším nejcitelněji urážen na cti a na majetku. Kdo dovede spočítat všechno zlo, jež bylo jménem Ducha svatého vykonáno; kdo to dovede?“

9

„Takzvaný úřad *Ducha svatého* s sebou nese vinu, krvavou vinu. Když byl na příkaz církve z *exorcistů* učiněn trvalý stav, otevřely se pro budoucí časy dveře nesčetným podvodům. Tím, že se předpokládaly čáry, tělesné državy a jiné skutky ďábla, byly tyto podvody podněcovány a tvořeny. Ďábel zůstal křesťanské církvi napříště nepostradatelným. Kdo si to mohl pomyslet? Ještě dnes, kdy mnozí nevěří ani v Boha, ani v ďábla, existují v křesťanstvu tisíce a tisíce *vysvěcených*, úředně ustanovených *exorcistů*. Jejich zaříkávání neujdou ani nevinné děti; každé křesťanské dítě je u bran posvátného prostoru přijímáno jako posedlý plod pekla; vody křtu se mu nemůže dostat předtím, než je vyhnán zloduch, jehož dílu a bytosti musí novorozenec dříve, než může mluvit, odříci, jen aby se mohl *stát* členem křesťanstva. Jaké zvěčnění, řekne se, nízké pověry, myšlení starých přežilých dob, které zneuctívá lidstvo!“

10

„Tak jako zde (pokračují), tak se provozoval *úřad ducha* i v jiných oblastech. Tím, že si lidé osobovali právo odpouštět či neodpouštět silou ducha hříchy, dávali často prostor nízkým vášním, uvalovali na svědomí jho vypočítávat všechny hříchy, a to s mocným

kánonem: ‚Hřích, který není znám, se také nepromíjí.' Se seznamem hříchů tak měl člověk ve své moci celou chartu zbloudění lidského ducha a srdce. Věděl, jak se dostat k nejskrytějším slabostem temperamentu národů, stavů a rodů, ba i jednotlivých lidí, a uměl je řídit. Panovačně a ziskuchtivě lichotil velkým, získával si ženy, věděl, jak posilovat oklamaného v omylu a pověrčivého v pověře. – Dejme tomu, že tento *úřad ducha* mohl být v barbarských dobách pro hrubé národy školou výchovy; čím by měl být napříště? Mají lidé zůstat věčnými zpovídajícími se kajícníky, ubohými hříšníky a hříšnicemi, nezbednými dětmi, které se krčí před rákoskou? Neuráží stařec, který se zpovídá jinochovi, či dítě, jež odhaluje tajemství svého nitra chlípnému muži, posvátný stud a úctu, jež různým věkům a pokolením vůči sobě navzájem náleží? A co tato plná moc zmůže ve stavu všeobecné zkázy mravů jako mrtvá litera? Ona jen sama živí a zmnožuje tuto zkázů tím, že předepisuje prostředky pro to, jak se s Duchem svatým *vypořádat*; jak si *koupit* odpuštění hříchů, jak si je *ukrást*."

11

„Pokud je úřadem ducha udržovat církev v pravé jednotné víře, jak tyransky byla tato plná moc uplatňována! – Jakmile nějaký koncil či nějakou synodu napadlo říci: ‚*Duchu svatému a nám se zlíbilo* předepsat Vám učení, která ještě neznáte, vnutit vám formule, jimž odporujete, tajemství, jež nedokážete pochopit; jho, jež sice nenesli vaši otcové, které však máte napříště po všechny generace nést věčně Vy, pod trestem pozemského a pekelného ohně,' a této obludné *plné duchovní moci* byla poslušně k dispozici světská ruka – jakým hrůzám tím byl otevřen prostor! Jaké nesmyslnosti směly být kanonizovány! Ve shromážděních, jimž byl Duch svatý velmi cizí, se nejhlasitěji zpívalo *Veni creator*. *Spiritus sanctus* nepřicházel; místo něj si však potají či zjevně své krvavé drápy brousil duch sváru, nenávisti, pomsty a pronásledování, duch tuhé hlouposti, lstivého

politického chytráctví, sobectví a ctižádosti. Dokonce i v temném soudu inkvizice se dovolávali *ducha*, aby trýznil mukami a křtil ohněm. Ó, vy pronásledovaní, zavraždění, vaše úzkostné sténání lze dosud slyšet; vaše krev křičí ze všech koutů světa."

12

„Pokud *vkládání rukou* patří k úřadu ducha, kolik nehodných pak v průběhu křesťanství vložilo ruce na nehodné! Kolik hodných je *muselo* vložit na nehodné, kolik nehodných tak *smělo* učinit těm nejhodnějším jen díky svému původu a postavení! Bezbožníci zastávali místo Kristovo a vládli nebi a peklu. – A přece se tato údajně nepřetržitá *sukcese vkládání rukou* nepochopitelně stala předností, kterou nelze dostatečně velebit, druhou skálou, na níž je zbudována obec! – Ach, jak zvětralá skála; řetěz kolika nečistých rukou! Kdo by při všech svěceních, k nimž došlo, mohl číst myšlenky těch, kteří světili a byli svěceni, ten by si přečetl vskutku podivnou knihu."

13

„A konečně *vidiny* a *zjevení*, jimiž se církev jako trvalým Božím darem rovněž pyšnila, kam nás zvou ty? Je to elysium, jež se nám ve velkém sledu dob otevírá vždy skrze hlasy z lepšího světa? Není to často spíše pandemonium, horstvo plné panurgických čaroslují? – Čí srdce nebylo proniknuto nejvroucnějším soucitem, když napříč křesťanskými staletími sledovalo historii vizí a inspirací, proroctví a výkladů? Tolik dobromyslně oklamaných nebo sebe sama klamajících duší! Tolik přívětivého, ale tím nebezpečnějšího blouznění a sebetrýznění! – Jako byly jemné struny rozladěny nejen nárazy a údery, ale již lehkými doteky proměnlivého povětří: tak byly tyto něžné mysli často rozrušeny pouhou proměnou časů. Hledaly útěchu v budoucnosti; tvořily si tuto budoucnost z přítomnosti. Před jejich zraky defilovaly hrozné či hřejivé obrazy, ve kterých

oni i jejich stejně smýšlející přátelé spatřovali ryzí předzvěsti Ducha Božího, jejich nepřátelé naproti tomu rouhání, zbloudění a klam. – Jaká nebezpečná církev, praví se, jež tyto horské vrcholy a sluje prorocké vize chápe jako své rodiště, ba jako vlastnictví, od nějž se nechce ani nemůže oddělit. Neboť (pokračují) ve kterém roce a desetiletí se zaslíbený Duch od církve oddělil? Není církev jeho věčným chrámem? Čas od času se tak *musí* nechat slyšet hlasy, jež naznačí, co Duch obcím říká. Ten nebezpečný nástroj musí znít dál!“

14

„Tím je tedy otevřena brána k *nadpřirozenému* působení ducha. Není otevřena jen tomu, kdo chce; je nevyhnutelná pro každého, nakolik podle učení církve *každý* věřící *má* mít a získat jistotu o nadpřirozeném působení. Příroda a milost jsou v křesťanství protikladné a milost v něm byla *oproti* přírodě tak jemně, tak rozmanitě modifikována, že ani všechna subtilita latinského a francouzského jazyka nedokáže tyto rozdíly vyjádřit. Protože každá nová rozepře s přírodou přinesla nová rozlišení milosti a tendence pravověrné církve směřovala vždycky k tomu, aby byl člověk proti přírodě *vyzbrojen*, aby byl o milosti natolik ujištěn, že se nakonec pro samé vyšší působení stane horninou; nazývala se vposled každá vlastní dobrá snaha pelagianismem, synergismem, pýchou či pohanskou ctností; člověk totiž na druhou stranu nechtěl ani nemohl připustit duševní klid naprostého sebeodevzdání, kvietismus. – Takto nebezpečným polem plným trnů se nauka o milostivém působení Ducha v křesťanstvu stala; téměř žádná praktická výuka nemůže jejím subtilnostem zůstat věrná natolik, aby se soudci kacířů nezdála pelagiánská a synergistická či entuziastická a kvietistická.“